

ЧАСТИНА ПЕРША

Розділ 1

Був холодний і ясний квітневий день, і годинник вибив тринадцяту годину. Вінстон Сміт¹, притиснувши підборіддя до грудей, щоб заховати обличчя від різкого вітру, хутко прослизнув у скляні двері багатоквартирного будинку «Перемога»², але все ж хмарка піщаної пилюги встигла залетіти слідом за ним.

У холі смерділо вареною капустою і старими постілками. На стіні висів кольоровий плакат, явно завеликий для цього приміщення. На ньому було зображене лише величезне обличчя, понад метр завширшки – обличчя чоловіка приблизно сорока п'яти років з густими чорними вусами і грубими, проте симпатичними рисами. Вінстон

¹ *Вінстон Сміт*. Перші читачі «1984», либонь, звернули увагу на ім'я та прізвище головного героя твору. «Сміт» і тоді, й тепер було надзвичайно поширеним англійським прізвищем і вживалося як синонім слова «всякий». Див., наприклад, знамениту пісню воєнних часів «Я Берлінгтон Берті з Бау» («Майже кожен знає мене, від Сміта до лорда Роузбері...»), написану Вільямом Гаргрівсом і виконувану його дружиною Еллою Шілдс. «Щодо імені «Вінстон», то так звали британського військового лідера Вінстона Черчілля. Вінстону Сміту в романі тридцять дев'ять років, а отже, він народився 1946 року, коли закінчилася Друга світова війна.

² *Багатоквартирний будинок «Перемога»*. Багатоквартирний будинок, у якому мешкав Вінстон Сміт, може бути ототожнений із Ленгфорд Корт на Ебі-роуд, в якому Орвелл та його перша дружина Ейлін оселилися в березні 1941 року. Як і Вінстон, вони займали однокімнатну спальню на сьомому поверсі, звідки відкривався краєвид на центральний Лондон.

попрямував до сходів. Годі було й намагатися піднятися ліфтом. Навіть у найкращі часи він нечасто працював, а зараз електричний струм удень відключали. Його берегли для Тижня Ненависті. Щоб дістатися квартири, треба було подолати сім маршів сходів, і Вінстон, який мав тридцять дев'ять років, та ще й варикозну виразку над своєю правою щиколоткою, підіймався повільно, зупиняючись кілька разів для перепочинку. На кожному сходовому майданчику навпроти ліфтової шахти на нього зі стіни дивилося величезне обличчя. Воно було намальоване таким чином, що, незалежно від того, де ви стоїте, його очі увесь час стежили за вами. СТАРШИЙ БРАТ ПИЛЬНУЄ ЗА ТОБОЮ – значилося під малюнком.

У квартирі солодкоголосо зачитувалися цифри, що якимось стосувалися виробництва чавуну. Голос лунав із видовженої металевої пластини, схожої на закіптюжене дзеркало, яка утворювала частину поверхні стіни праворуч. Вінстон повернув вимикач, і голос притих, хоча слова й далі звучали досить виразно. Пристрій (він називався телеекраном) можна було приглушити, але не можна було зовсім вимкнути. Вінстон підійшов до вікна – синій комбінезон, який був одностроєм Партії, лише підкреслював скромні розміри його фігури. У нього було дуже світле волосся та від природи рум'яне обличчя із загрубою шкірою – від поганого мила, тупих лез і зимового холоду, який лише нещодавно минувся.

Щоправда, навіть крізь зачинене вікно зовнішній світ видавався холодним. Унизу на вулиці пориви вітру крутили невеликі смерчі з пилу та клаптів паперу¹, і попри сонячну погоду й чисте синє небо, усе навколо, окрім розвішаних скрізь плакатів, видавалося сірим та безбарвним. З кожного помітного місця вулиці на людей дивилося

¹ Унизу на вулиці пориви вітру крутили невеликі смерчі з пилу та клаптів паперу. Велика частина описів у романі «1984» запозичена з третього роману Орвелла «Не дайте зів'язнути конваліям» (1936). Цей уривок може бути порівняний зі сценою у першому розділі, де головний герой Гордон Комсток дивиться з вікна своєї Гемпстедської книгарні на вулицю. Там, відірвавшись від ближньої афіші, «клапоть паперу тріпотів, як невеличкий прапор».

позначене чорними вусами обличчя. Один із плакатів висів на будинку, що якраз був навпроти. СТАРШИЙ БРАТ ПИЛЬНУЄ ЗА ТОБОЮ – проголошував плакат, і справді, чорні очі з портрета пронизливо вдивлялися в очі Вінстона. Інший плакат, розміщений на рівні першого поверху, лопотів на вітрі відірваним краєм, то затуляючи, то відкриваючи слово АНГСОЦ. Удалині між дахами, неначе трупна муха, завис гелікоптер, а потім ковзнув убік і пощез. То був поліцейський патруль, який зазирає людям у вікна. Проте поліцейські патрулі нікого не лякали. По-справжньому боялися лише Поліції Думок.

За спиною у Вінстона й досі бубнів голос із телеекрана про виробництво чавуну й перевиконання Дев'ятої Трирічки. Телеекран передавав звуки і водночас їх приймав. Кожне слово, яке Вінстон вимовляв гучніше за тихе шепотіння, ним вловлювалося. До того ж, поки він залишався в полі зору екрана, його могли не лише чути, а й бачити. Звичайно, він не знав, чи спостерігають за ним саме цієї миті. Наскільки часто або за якою системою Поліція Думок підключалася до тієї чи тієї індивідуальної мережі, залишалося лише гадати. Також не виключено, що вони постійно стежать за всіма. Та хай там як, але вони будь-якої миті могли підключитися до мережі. Доводилося жити, – жили за звичкою, яка перетворилася на інстинкт, – будучи переконаним, що підслуховується кожне промовлене слово і простежується кожен ваш рух, якщо навколо не цілковита темрява.

Вінстон намагався триматися спиною до телеекрана. Так було безпечніше, хоча йому було відомо, що навіть спина могла викрити. За кілометр звідси над похмурим краєвидом вивищувалася масивна біла будівля Міністерства Правди, місце його роботи. Ось який він, Лондон, подумав він із виразним почуттям огиди, головне місто Першої Злітної Смуги, третьої за кількістю населення провінції держави Океанія. Він спробував викликати у собі якісь дитячі спогади, що підказали б йому, чи завжди Лондон був таким, як зараз. Чи завжди існував цей ландшафт напівзруйнованих будинків дев'ятнадцятого сторіччя, підпертих дерев'яними балками, із затуленими

картоном вікнами, погнутою бляхою дахів та напівобваленими мурами навколо їхніх садків? А ще місця падіння бомб, над якими у повітрі висить пилюка від розтовченого тиньку, а по купах уламків повзуть догори виткі рослини; і великі прогалини від бомбардування, на яких виникли схожі на курники брудні нетрі дерев'яних халуп. Але його зусилля виявилися марними – йому ніяк не вдавалося нічого пригадати. Від спогадів про дитинство нічого не залишилося, окрім хіба що фрагментарних яскраво освітлених сцен, позбавлених тла і переважно малозрозумілих.

Міністерство Правди¹ – Мініправд Новомовою² – різьблене відрізнялося від будь-чого іншого у полі зору. Величезна пірамідальна споруда з блискучого білого бетону, що стриміла – тераса за терасою – на триста метрів у височінь. Звідти, де стояв Вінстон, можна було прочитати три гасла Партії, викладені на її фасаді елегантними літерами:

ВІЙНА – ЦЕ МИР
СВОБОДА – ЦЕ РАБСТВО
НЕУЦТВО – ЦЕ СИЛА

¹ *Міністерство Правди*. Топографія «1984» точно відтворює кілька головних ознак Лондона 1940-х років. Міністерство Правди (величезна пірамідальна споруда з блискучого білого бетону), безперечно, нагадує Університет Лондонського Будинку Сенату, видимого з Ленгфорд Корта, де в часи війни перебувало Міністерство Інформації. Його тісні внутрішні приміщення відтворюють розташування студій Бі-Бі-Сі в будинку 200 на Оксфорд-стріт, де Орвелл працював у Корпорації Східної Служби в 1941–1943 роках. У Новомові Міністерство Правди називається *Minitrue*, телеграфною адресою Міністерства Інформації було *Miniform*.

Далі на південь «Майдан Перемоги» ставав Трафальгарською Площею, де колону Нельсона замінили статуєю Великого Брата на честь його перемоги у Битві за Першу Посадкову Смугу, хоча леві залишилися. Пропагандистський музей із восковими фігурами на східному кінці площі замінили церквою Святого Мартіна-на-Полях.

² *Новомова* – офіційна мова Океанії, створена на основі англійської мови, спеціально для обслуговування Ангсоцу (англійського соціалізму).

Розповідали, що Міністерство Правди має три тисячі кабінетів на поверхні і відповідну систему приміщень під землею. У Лондоні були лише три подібні споруди. Вони так пригнічували навколишню архітектуру, що з даху будинку «Перемога» їх можна було побачити одночасно. У них розташувалися всі чотири міністерства, з яких складався апарат уряду. Міністерство Правди керувало новинами, розвагами, освітою та мистецтвами. Міністерство Миру опікувалося війною. Міністерство Любові – законом і порядком. Міністерство Достатку – економікою. У Новомові вони називалися Мініправд, Мінімир, Мінілюб і Мінідос.

Мінілюб жахало своїм виглядом. Воно було зовсім позбавлене вікон. Вінстон ніколи не був у будівлі Міністерства Любові, навіть не підходив до нього ближче, ніж на півкілометра. Потрапити туди можна було лише в офіційних справах, проникнувши крізь лабіринт загорож із колючого дроту, залізних дверей і прихованих кулеметних гнізд. Навіть дотичні до його зовнішніх бар'єрів вулиці кишіли озброєними важкими кийками охоронцями у чорних одностроях з горилоподібними обличчями.

Вінстон рвучко обернувся, напустивши на обличчя вираз спокійного оптимізму, – саме з таким виразом обличчя рекомендувалося перебувати перед телеекраном. Він перетнув кімнату і опинився на маленькій кухні. Пішовши з Міністерства о цій порі дня, він пожертвував своїм обідом у буфеті, хоча й знав, що вдома на кухні немає їжі, окрім шматка чорного хліба, який він ще мусив приберегти для завтрашнього сніданку. Він дістав з полиці пляшку безбарвної рідини із простою білою етикеткою, на якій було написано Джин «Перемога». Від нього ширився нудотний олійний духман, як від китайського рисового спирту. Вінстон налив собі майже повну кружку, зібрався з духом і випив її як ліки.

Умить його обличчя побуряковіло, а з очей потекли сльози. На смак цей напій був як азотна кислота, і, ковтаючи його, здавалося, ніби по голові уперішив гумовий кийок. Проте наступної миті у животі йому перестало пекти, і світ навколо повеселішав. Він дістав цигарку із зім'ятої пачки з

написом Сигарети «Перемога», неуважно повернув її вертикально, і тютюн відразу ж висипався на підлогу. З наступною цигаркою він був обережнішим. Потім повернувся до кімнати і сів за столик, що стояв ліворуч від телеекрана. Дістав із шухляди ручку, чорнильницю і новий записник, завбільшки з четвертину звичайного аркуша паперу. Записник мав червоний корінець і палітурку під мармур.

Телеекран у кімнаті чомусь був розміщений нестандартно. Замість звичного розташування на торцевій стіні, звідки у полі його зору опинялася вся кімната, екран був змонтований на довшій стіні, навпроти вікна. Збоку від нього була неглибока ніша, яка при плануванні квартир, мабуть, призначалася для книжкових полиць — якраз там тепер і сидів Вінстон. Перебуваючи в ніші й відхилившись назад, Вінстон не потрапляв у зону телеекрана, а отже, був для нього невидимим. Звичайно, його могли підслуховувати, але доки він так сидів, його не бачили. Саме незвичне планування кімнати почасти підштовхнуло його до думки зайнятися тим, що він саме зараз збирався робити.

Але також цю ідею йому підкинув ще й записник, який він щойно дістав із шухляди. Записник був дуже гарним. Його гладенький кремовий папір, трохи пожовклий від часу, не виробляли вже принаймні років сорок. Проте Вінстон не сумнівався в тому, що нотатник був ще давнішим. Він помітив записник на вітрині занедбаної крамнички старих речей у занехаяному кварталі міста (в якому саме кварталі, він уже не пам'ятав), і його відразу опанувало нестримне бажання його придбати. Членам партії не рекомендувалося користуватися звичайними крамницями (це називалося «купувати товари на чорному ринку»), але цього правила не завжди дотримувалися, бо існували такі речі, як шнурки для черевиків або леза для гоління, які годі було придбати деінде. Він швидко ковзнув поглядом вгору й униз по вулиці, а потім прослизнув до крамниці й купив того записника за два долари п'ятдесят центів. Тоді він ще не знав напевне, що робитиме із записником. З почуттям провини він у своєму портфелі приніс його додому. Хоча нотатник і був чистий, без жодного запису, проте все одно було небезпечно мати таку річ.